

Véress Ilka

A ROMÁNIAI FIATALOK ÉRTÉKRENDJÉRŐL

Az eddigi fiatalok értékrend-vizsgálatára irányuló elemzésektől eltérően, jelen írás célja, – a különböző szociodemográfiai jellemzők által körülhatárolt ifjúsági alcsoportok értékpreferenciáinak bemutatásától eltérően – annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy a romániai fiatalok két nagy csoportjának értékeállítódása milyen mértékben követi a felnőtt társadalomra jellemző irányvonalakat? Ugyanakkor az elemzés célja a román és magyar fiatalok értékeállítódásainak feltételezett különbségeinek megragadása.

A kérdés megválaszolása két 2008-ban végzett kvantitatív felmérés alapján történik. A 998-as minta-elemszámú 18-35 év közötti román fiatalokra reprezentatív felmérést¹ a román Országos Ifjúsági Hatóság végezte, majd összehasonlítás céljából egy hasonló kutatás elvégzésére kérte fel a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézetet.² Ez a minta 1205 18-35 év közötti fiatalot foglal magába. A két kutatás esetében mind a többfázisú, rétegzett mintavételi eljárás, mind pedig az alkalmazott kérdőív jelentős része azonos. A különböző folyamatok, kiváltképpen az értékrend alakulásának nyomon követésében, valamint a hiányos információk pótlására két további, az említett kutatásokat időben jóval megelőző felmérést használtak. Hangsúlyos szerepet kap az European Value Survey 1999-es adataiból elkülönített ifjúsági almintá, valamint a Mozaik 2001-es felmérés eredményei. Ez utóbbi esetében a kutatást egy erdélyi román fiatalokat vizsgáló almintá is kiegészíti, amely nyilván rendkívül hasznosnak bizonyult egy effajta vizsgálódás során.

Az értékrend-kutatás egyik nagy irányvonala az értékek változását a modernizációs elméletekkel magyarázza. A premodern vagy tradicionális társadalmakban az egységes értékrend alapjai az azonos szükségletek, a társadalmat szegmentáló egyértelmű hierarchiák, az érvényes, mindenki által elismert közös igazságokba vetett hit, valamint a vallásos magyarázat felsőbbrendűsége.

Ezzel szemben a modernitás elsősorban a rációra, a világ értelmezésében pedig elsősorban a tudományra alapoz. A szekularizáció folyamata mellett az individualizáció a másik markáns jellemzője e kornak, az egyének fokozottan nyitottakká válnak a változás/változtatással járó kockázatokkal szemben. Ugyanakkor az értékorintációk kiindulópontja az azonos emberi szükségletek létén alapul, feltételezve egy egységes és főképpen normatív ember-képet.

A társadalomtudományokban különböző fogalmakkal (posztindusztriális, kockázati, késő modern, reflexív modernitás, posztmodern) jelölt posztmaterális társadalom ezen a normatíván túllépve a kulturális diverzitás és tolerancia értékei köré

¹ Az eredetileg 1205 elemszámú minta a 14-18 éves korosztályt is magába foglalta, a 18 év alattiakat azonban, az összehasonlítás végett kiválasztottuk a mintából, így maradt 998 eset.

² A továbbiakban rövidítve: NKI

szerveződik. Bár a tudomány továbbra is fontos szereplője a világ értelmezését célzó gyakorlatoknak, a környezetre gyakorolt káros hatásai szintén az érdeklődés középpontjába kerülnek. A posztmodern értékrend kulcsfogalmai a hedonizmus, az önmegvalósítás és önkifejezés, valamint maga a tudás, az ismeret, mint érték. A modernitás elméletei három alap értékrendet különítenek el: ezek a tradicionális, a modern és a posztmodern értékek rendszerei. Az értékek prioritásának változásai természetesen nem önmagukban, hanem a társadalom különböző alrendszeireinek fejlődése következtében mennek végbe.

Inglehart a posztmodernitás központi értékének a posztmaterializmust tartja. Abból a feltételezésből indul ki, hogy az emberek aspirációi és preferenciái az aktuális társadalmi és gazdasági helyzetüknek vannak alárendelve. A maslowi szükségletek piramisának elméletéből kiindulva, a magasabb rendű aspirációk, mint amilyen az önmegvalósítás például, alapvetően a bőség társadalmában élő ember jellemzője. Az értékrendnek ezt a típusú átrendeződését a nyugat-európai társadalmakban az „értékek csendes forradalmának” nevezi. (Inglehart 1986)

Az Inglehart elméletét ért kritikák egyik legfontosabb gondolata az, hogy az előbbiekben felvázolt „értékek forradalma” egy zéróértékű játszma, míg ezzel szemben kritikusai érték-koegzisztenciák létéről beszélnek. Eszerint a tradicionális értékek ugyanolyan megbecsülésnek örvendenek, mint az individuális értékek. (Matiscsák)

A magyar és erdélyi magyar fiatalok értékrendjéről rendszerint az ifjúsági korszakváltás kontextusában hallhatunk. Ennek megfelelően az ifjúság egyfajta „modernizációs terméként” tekintendő, amely csoport Kelet-Közép-Európában elsősorban a rendszerváltást követő években, a piacgazdaság fellendülésével egyidejűleg alakul ily mértékben át. A fejlett nyugat-európai társadalmakban erre a folyamatra természetesen már a 60-as és 70-es években felfigyeltek, pontosan az értékrend átalakulásának kérdéskörét vizsgálva. Azok a társadalmi-gazdasági folyamatok, amelyek olyan fogalmakkal ragadhatóak meg, mint a posztindusztrializáció, posztfordizmus, posztmodern-, kockázati-, késő modern- társadalom, reflexív modernitás stb. feltételeinek tekinthetők az ifjúságnak, mint sajátos társadalmi csoport megszületésének. E csoport, mint új, különálló, jól megragadható értékrenddel, sajátos életstílussal, osztálypozícióval és sajátos fogyasztási szokásokkal rendelkező társadalmi csoport jelenik meg. A különböző életesemények időpontjai kitolódnak, az oktatási intézmények keretén belül eltöltött idő jelentősen meghosszabbodik, a szabadidő és a személyes szabadság jelentősen felértékelődnek (egyre fiatalabb életkorban kezdenek el azelőtt kizárólag felnőttekre jellemző intenzív szórakozási formákat kipróbálni), továbbá meghatározó a fokozott kulturális fogyasztás. Az iskolai tudás felértékelődésének és az oktatás expanziójának következményeképpen a társadalmi reprodukció megváltozik: gyakorlatilag csak az aluliskolázott, az általános oktatásból kihulló, vagy azzal megelégedő fiatalok képeznek veszélyeztetett osztályt. (Gábor Kálmán, 2004:28)

Romániában a fent említett piacszerkezeti átalakulás valamint az oktatási rendszer expanziója közel sem zökkenőmenes, így a fenti folyamat értelemszerűen

lassabban halad és alapvetően osztályspecifikus. (Ercsei 2009:210) Az a kritika, amellyel Inglehart elméletét érte, és amely szerint célravezetőbb érték-koegzisztenciáról beszélni, kiválóan példázódik az erdélyi fiatalok esetében is. Gábor Kálmán szerint – a felsziget-kutatásokból kiindulva – az erdélyi magyar fiatalok esetében az előnytelen gazdasági körülményeken túlmenően olyan egyéb kulturális tényezők is hatnak, amelyek eltérő irányba befolyásolják értékrendjüknek alakulását. Ilyenek például a hagyományos nemi szerepek továbbélése vagy a valláshoz való eltérő viszony. (Gábor Kálmán in Ercsei 2009:210)

Különböző kisebb kutatások (kvalitatív és kvantitatív egyaránt) eredményeképpen megtudjuk a fiatal népeességről, hogy az erdélyi magyar középiskolások értékrendje a továbbtanulási szándék függvényében alakul. Azok a fiatalok, akik nem terveznek továbbtanulást, értékopcióikban a materiális értékekhez állnak közel, míg továbbtanulni készülő társaikat a mindennapokon túlmutató értékorientáció jellemzi. (Miklós 2002)

Egy következő értékvizsgálat szerint az erdélyi magyar (szintén középiskolás) népességet alapvetően egy immateriális értékrend jellemzi. Legfontosabb értékeik a családi biztonság, belső harmónia, békés világ, szabadság és az igaz barátság. (Covrig – Rat, 2000)

Abból a feltételezésből indulok ki tehát, hogy a fiatal népességet életmódjának milyenségéből, megváltozott társadalmi státuszából adódón és kiszélesedett életterének köszönhetően a román felnőtt társadalom értékrendjétől eltérő értékorientáció jellemzi.

A román társadalom és annak értékrendjének fejlődését szintén egy modernizációs paradigmában értelmezi Bogdan Voicu. Az 1999-es European Value Survey Romániát is érintő értékutatás eredményei alapján fogalmazódik meg Voicu álmodernitás elmélete: Románia esetében kulturális szempontból egy részlegesen modernizált társadalomról van szó, amely folyamatosan anyagi problémákkal küzd, de ugyancsak kapcsolatai vannak a posztmodern kultúrákkal is. Álmodern társadalom, melyet feszült modernizálási törekvések jellemeznek, és nem utolsó sorban állandó ingadozás a tradicionalitás és a posztmodernitás között. (Voicu 2001) Posztmodern elemek „fertőzés” útján kerülnek be a román társadalom értékrendjébe. Ez a különböző nyugati kultúrákkal való érintkezés következtében válik lehetővé.

A tíz évvel ezelőtti román társadalomra elmondható, hogy a vizsgált népesség alapvetően materialista valamint kevert értékrenddel írható le. A népességnek mindössze 5,7%-a nevezhető posztmaterialista beállítottságúnak, ebben a csoportban a 15-24 éves korcsoportnak egyértelműen hangsúlyozott szerep jut. A román 25-34 éves fiatalok nagyjából a kevert értékrenddel jellemezhető típusba tartozik.

A román társadalom értékirányultságát tekintve, első helyen a vallásos magyarázat autoritását említi a szerző. Európában itt éri el a legmagasabb értéket, ennek magyarázata a szerző szerint abban rejlik, hogy az egyház mint társadalmi stabilitást és egyéni biztonságot megtestesítő intézmény él az emberek tudatában, így érthető a vallás, mint érték prioritása.

A kockázatvállalással szembeni attitűddel kapcsolatban elmondható, hogy Romániában a legalacsonyabbak a mért értékek. A román társadalom alapvetően szegényként definiálja magát, a kockázatkerülés a globális bizonytalanság csökkentésének az eszközévé válik.

A román társadalmat azonban nem jellemzi sem egy egyértelműen konzervatív magatartás a kockázatvállalással szemben, sem pedig egy változást szorgalmazó ideológia, amely a kockázatok bevételeire vagy kezdeményezésre ösztönözne.

A romániai társadalom értékrendjének másik sarkalatos pontja a „tervezés és fatalizmus” kérdése. A tervezés jelen esetben a pénz elköltésének módjait jelenti. A modernitás egyik alappillére a tervezés, az esetlegesség visszautasítása. A románok kétharmada tartja képesnek magát arra, hogy a saját sorsát irányítsa, és fontos megjegyezni, hogy ez az arány itt a legmagasabb a posztkommunista országok esetében.

Továbbmenve, a szerző a posztmodern értékorientációnak olyan elemeit veszi számba, amelyeknek alacsony szintje egyértelműen azt bizonyítja, hogy ezek az értékek nem a román társadalom gazdasági-társadalmi fejlettségi szintjének egyenes következményei (ahogyan azt a nyugati társadalmak kapcsán Inglehart leírja), hanem csupán a nyugati világgal való érintkezés eredménye.

E posztmodern indikátor-értékeknek a népszerűségét fogom megvizsgálni a következőkben a romániai magyar és román fiatalok esetében. Az European Value Survey adatai azonban a 10 évvel ezelőtti állapotokat tükrözik. Használatát azonban két ok is indokolja. Egyrészt az ezen adatok által kirajzolódó irányvonalak más európai (és főként posztkommunista) országokban mért trendekkel összevetve irányadóak. Másrészt, amint az a fentiekben említett kutatásokban is láthattuk, a fiatal korosztály eltérő értékpreferenciái a posztmaterális-materális mérőskála alkalmazásakor is kirajzolódnak. Így jogossá válik az a feltételezés, hogy kiszélesedett mozgástere, megváltozott társadalmi státusza, különböző kompetenciái (nyelvtudás például) következtében ez az a társadalmi csoport, amely a szerző által megnevezett posztmodern értékeket képviseli. A felnőtt román társadalom értékbeállítódásának bemutatásakor a továbbiakban Bogdan Voicu erre vonatkozó elemzését használom.

Az értékek rangsorolásának eredményeképpen jelentős különbségek mutatkoznak a román és magyar fiatalok között. A fentiekben is említett korábbi kutatások alapján nem meglepő, hogy általánosságban a család, a biztonság és a privát szféra értékei állnak az értékrendszer legelején. Két lényeges eltérés a vallás és az önmegvalósítás terén észlelhető. A román fiatalok számára az Istenbe vetett hit a második legfontosabb érték. Figyelembe véve azonban a Voicu-nak a fentiekben megfogalmazott állítását, miszerint a román népesség körében a vallásos magyarázat autoritása a többi európai országhoz képest is rendkívül magas, ez az eredmény nem meglepő. Az 1999-es adatok szerint az egyház nem csak a felnőtt népesség számára az egyik legfontosabb intézmény, hiszen a fiataloknak átlagosan kétharmada véli úgy, hogy az egyház megfelelő válaszokat nyújt az egyén különböző morális

és családi problémáira. Az önmegvalósítás szintén előbb került a ranglistán, mint a magyar fiatalok esetében, ahol a stabilitás, a béke és a jólét értékei bizonyultak fontosabbnak.

1. ábra. Kérem, válassza ki, hogy a következő értékek közül melyek a legfontosabbak az Ön számára?

	Magyar fiatalok (%)	Román fiatalok (%)
Demokrácia	8.9	12.5
Környezet állapota	14.7	9.7
Tolerancia	7.9	5.1
Család	84.4	77.2
Emberi- és szabadságjogok	11.9	15.3
Közéleti részvétel	2.2	.7
Esélyegyenlőség	14.9	14.5
Hit Istenben	18.2	41.3
Önmegvalósítás	20.3	39.1
Jólét	29.6	14.0
Béke	29.6	18.0
Biztonság, stabilitás az életben	30.8	32.7
Bizalom az emberekben	10.7	7.5
Hazaszeretet	4.0	.7
Kötelességtudat	10.5	10.8
NT/NV	1.4	0

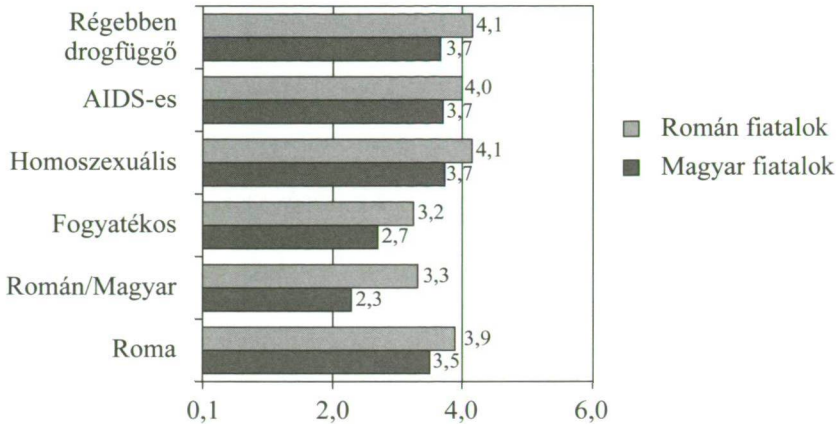
(NKI, ANSIT 2008)

TOLERANCIA

Európa többi országához képest Románia ama 3-4 olyan ország csoportjába tartozik, amely a legintoleránsabbnak mutatkozik, sőt egyike a legnormatívabb társadalmaknak. 24% nem akar más nemzetiségű szomszédot.

A magyar és román fiatal népességre vonatkozóan az első három legfontosabb érték beazonosítása kapcsán elmondható, hogy bár a magyar fiatalok körében magasabb ez az érték, mindkét értékrangsor esetében azonos helyre kerül a tolerancia, majdnem a legvégére.

2. ábra: Milyen mértékben ért egyet azzal, hogy a szomszédja, barátja, családtagja legyen a következő csoportok egyike? (1-teljes mértékben igen, 5-egyáltalán nem) Összesített átlagok (%)

A különböző csoportokkal szembeni előítéletességgel kapcsolatban pedig elmondható, amint azt a fenti ábra is mutatja, a magyar fiatalok kivétel nélkül minden tekintetben toleránsabbnak mutatkoznak a román fiataloknál. Továbbmenve megemlíteném, hogy a román fiatalok esetében az egyértelmű elutasítást jelző válaszok aránya is jelentősen magasabb, mint a magyar fiatalok esetében. Feltevélesem szerint ebben az esetben ez a fokú, a román fiataloktól eltérő fokú tolerancia nem egy posztmodern értékirányultságot jelez, hanem inkább a kisebbségi helyzetértelmezésnek a következménye. Ezt igazolja az is, hogy a magyarok esetében a toleranciaszint történelmi régióként változó. Az etnikai szempontból homogénebb Székelyföldön jóval alacsonyabb az elfogadó válaszok aránya, mint Partiumban vagy Belső-Erdélyben.

3. ábra: Az elfogadó és az elutasító válaszok aránya történelmi régiók szerint a magyar fiatalok esetében

	Elutasító válaszok	Elfogadó válaszok
Székelyföld	93.2%	6.8%
Partium	89.4%	10.6%
Közép-Erdély	92.3%	7.7%

(NKI, 2008, N=1203)

A hasonló logika azonban nem érvényes a román fiatalok esetében: csupán minimális az eltérés az etnikailag homogén környezetben és az etnikailag heterogén erdélyi fiatal népesség toleranciaszintjét tekintve.

4. ábra: Az elfogadó és az elutasító válaszok aránya történelmi régiók szerint a román fiatalok esetében

	Elutasító válaszok	Elfogadó válaszok
Erdélyi fiatalok	95.2%	4.8%
Románia más régióiban élő fiatalok	94.3%	5.7%

(ANSIT, 2008, N=936)

POSZTMATERIÁLIS ÉRTÉKEK FELEÉ VALÓ IRÁNYULTSÁG

Az önkifejezés és életminőség iránti aspiráció bár létezik a felnőtt romániai lakosság esetében is, ez erőteljesen az anyagi biztonság megléte vagy hiányának a függvénye. Románia népessége alapvetően materialista beállítottságú (45%).

A bevezetőben említett kutatások eredményeinek tükrében már körvonalazódott az az elgondolás, miszerint a posztmaterialis értékbeállítódás az ifjúkor korai szakaszait jellemzi inkább, a tanulmányok befejezte, a különböző fokú önállóodás pedig a materializmus irányába tolja el az értékpreferenciákat.

A következő ábra szintén ezt igazolja, összehasonlításképpen a felnőtt népesség értékbeállítódásával. A posztmaterialis értékek alapvetően a fiatal korcsoportokat jellemzik, de a többség a két szélsőséges értékrend kevert változata által jellemezhető. Ugyanez az „érték-koegzisztencia” jellemzi a román fiatalokat is, ahogyan az az általános értékkrangsorot megjelenítő ábrán is megjelenik, az istenhit, mint tradicionális érték az első helyeken áll az önmegvalósítás és a család értékeivel együtt.

5. ábra: A román népesség különböző korcsoportjainak értékbeállítódása

Korcsoportok	Materialista	Kevert értékrend	Posztmaterialista
15-24	35.4%	50.7%	13.9%
25-34	39.0%	52.8%	8.2%
35-44	48.8%	46.1%	5.1%
45-54	53.8%	42.1%	4.1%
55-64	52.5%	45.2%	2.3%
65 fölött	45.2%	47.8%	7.1%

(European Value Survey, 1999)

KÖRNYEZET VÉDELMEVEL VALÓ TÖRŐDÉS

Romániában a környezet védelmével való törődés viszonylag alacsony a többi európai országhoz képest. Az ez irányban való érdeklődés csak addig a pontig érvényes, amíg nem kerül az egyénnek személyes plusz kiadásokba.

Mind a román, mind pedig a magyar fiatalok esetében elmondható, hogy a környezet állapota, mint érték fontossága szignifikánsan összefügg a fiatalok anyagi helyzetével, az iskolázottsági szintjével valamint a településtípussal. Magyarán, az ökológiai problémákkal való foglalatosság alapvetően a magasan képzett, városi környezetben élő középosztálybeli fiatalokra jellemző.

POLITIKAI ÉRDEKLŐDÉS ÉS KÖZÉLETI RÉSZVÉTEL

A teljes népességre elmondható, hogy közepes politikai érdeklődés és viszonylag alacsony közéleti részvétel jellemzi. A népesség csupán egynegyedét nem érdekli egyáltalán a politika.

6. ábra: Mennyire fontos a politika az Ön életében?

	Magyar fiatalok (%)	Román fiatalok (%)
Nagyon fontos	1.2	4.1
Elég fontos	10.5	13.2
Kevésbé fontos	33.9	44.2
Egyáltalán nem fontos	54.0	38.5

(NKI, ANSIT 2008)

Az értékek rangsorolása (1. számú ábra) alapján a magyar fiatalok körében valamivel fontosabbnak bizonyult a közéleti részvétel, valamint jelentős különbség a két népesség között, hogy a magyar fiatalok esetében az emberi és szabadságjogok, valamint az esélyegyenlőség értékei jobb helyet foglalnak el a ranglistán, mint a román fiatalok esetében. A politika iránti érdeklődés tekintetében azonban jóval kevésbé érdeklődők, mint román társaik, több mint fele a magyar fiataloknak egyáltalán nem tartja fontosnak a politikát. A 2001-es Mozaik felmérés eredményeihez képest, jelentősen megnőtt azoknak a magyar fiataloknak az aránya, akik egyáltalán nem tartják fontosnak a politikát.³ (Csata–Magyari–Veres, 2002: 176)

CIVIL SZFÉRA KIEMELT SZEREPE

A román népességet alacsony érdeklődés és részvétel jellemzi a különböző civil szervezetekben való részvétel tekintetében, a különböző nyugat-európai állampolgárokkal összehasonlítva. Az ilyesfajta aktivitás magas foka az állampolgároknak, a társas környezet ellenőrzésének, befolyásolásának, alakításának az eszköze.

³ A belső-erdélyi magyar fiatalok 43%-át nem érdekelte egyáltalán a politika. Ugyanilyen alacsony volt az érdeklődés a székelyföldi minta esetében.

Azonban, amint azt az előbbieken is láthattuk, a demokrácia például, mint érték meglehetősen hátra szorult a rangsorban, a privát szféra értékeivel szemben. Ebben a tekintetben még mindig érvényes egy román szerző ama megállapítása, miszerint a tipikus romániai fiatal a privát szféra értékeit részesíti előnyben, és a civil szférában gyengén integrált. (Stanculescu, 1996 in Covrig-Rat 2000)

Gábor Kálmán a civil szféra fontosságát elsősorban a piac erősödésének kontextusában tartja fontosnak. A civil szférával való kapcsolat hiányában ugyanis a fiatalok erőteljes fogyasztástól való függőségével kell számolnunk, ami a tömegfogyasztói minták kritikátlan elfogadását jelenti elsősorban. (Gábor, 2004)

Amint az az előzőekben kiderült, mindkét csoport esetében rendkívül alacsony arányban jelölték meg a közéleti részvételt, mint számukra fontos értéket. Arról nincs adatunk, hogy a magyar fiatalok milyen arányban tagjai vagy voltak tagjai valamilyen civil szervezetnek, a jelenlegi román fiataloknak azonban mindössze 11,2%-a rendelkezik ilyen téren tapasztalattal.

Azonban a Mozaik 2001 kutatás alapján elmondható, hogy az erdélyi román fiatalok jóval kisebb arányban voltak tagjai valamely szervezetnek, mint az erdélyi magyar fiatalok. A legnépszerűbb szervezetek azonban az erdélyi magyar fiatalok körében a különböző politikai, ifjúsági valamint egyházi szervezetek. (Csata–Magyari–Veres, 2002: 176)

KÖVETKEZTETÉSEK

Tanulmányunkban arra kerestük a választ, hogy egy alapvetően materiális értékorientált posztkommunista társadalomban valóban a fiatal, 18-35 év közötti népesség-e az, amely révén a posztmodern társadalmi berendezkedés első indikátor értékei felbukkannak? Vizsgálódásunk alapvetően a két különböző nemzetiségű és státusú (többségi-kisebbségi) csoport értékpreferenciái közötti eltérésekre irányult e tekintetben.

Összefoglalásképpen elmondhatjuk, hogy mind a román, mind pedig a magyar fiatal népesség esetében inkább beszélhetünk érték-koegzisztenciáról, mint letisztult, ideáltipikus posztmateriális, materiális vagy tradicionális értékbeállítódásokról. A hagyományos nemi szerepértelmezések (mindkét esetben) és az istenhit (mint alapvetően tradicionális érték) kiemelkedő szerepei, a román fiatalok esetében kiválóan megférnek az önmegvalósítás és az ifjúsági korszakváltás jeleniségének megfelelő kitolódott ifjúsági életszakasz jellegzetes értékeivel. A magyar fiatalok értékrendjének egy sajátossága a biztonság, a stabilitás és a béke felértékelődése román társaikkal szemben. Ugyanakkor toleránsabbnak is mutatkoznak román társaikkal szemben. Mindez azonban a tényleges, fizikai kisebbségi helyzet, a szűkebb környezet, a régió etnikai heterogenitásának függvénye.

Az elemzés gerincét a két csoportnak négy jellegzetesen posztmodern értékkel szembeni attitűdje képezte. Bár több esetben is hiányosak, vagy nem összehasonlíthatóak az adatok, a legfontosabb irányvonalak kirajzolódtak. Létezik ugyan egy réteg,

amely a nyugati mintáknak megfelelően aktív, környezettudatos és posztmateriális értékrend jellemzi, ez szorosan az anyagi helyzet, a környezet (urbánus vagy rurális) és az iskolázottság, és nem utolsó sorban korcsoport függvénye.

IRODALOM

- Csata Zsombor – Magyar Tivadar – Veres Valér (2002): Belső-Erdély. In: Bauer Béla – Szabó Andrea – Laki László – Nemeskéri István (szerk.): *Mozaik 2001, Gyorsjelentés – Magyar fiatalok a Kárpát-Medencében*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 141-186
- Covrig, Anca – Rat, Cristina (2000): Erdélyi középiskolások értékrend profiljai. In: Veres Valér (szerk.): *Nemzeti vagy nemzedéki korszakváltás*. Kolozsvár – Budapest: Limes – Új Mandátum
- Ingelhart, Ronald – Paul R. Abramson (1986): *Generational replacement and value change in six west-european societies*. In: *American Journal of Political Science*, Vol. 30/ 1 pp. 1-25, <http://www.jstor.org/stable/2111292>, letöltve: 03/03/2009 06:05
- Ercsei Kálmán (2009): Az ifjúsági korszakváltás szabadidős scenáriója Romániában. Megállapítások és tézisek a Fél-sziget-fesztivál fiataljai kapcsán. In: Jancsák Csaba (szerk.): „*Fiatalok a Kárpát-medencében*”, Szeged, Belvedere Meridionale, 206-215
- Gábor Kálmán (2004): Globalizáció és ifjúsági korszakváltás. In: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.): *Ifjúsági korszakváltás – ifjúság az új évezredben*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Matiscsák Attila (2001): Értékorientációk és értékváltozások a német fiataloknál www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/497
- Miklós István (2002): Középiskolások értékorientációi. In: Sorbán Angella (szerk.): *Szociológiai tanulmányok erdélyi fiatalokról*. Budapest – Kolozsvár: Akadémiai Kiadó – Scientia Kiadó
- Voicu, Bogdan (2001) România pseudo-modernă. (Az ál-modern román társadalom.) In: *Sociologie Românească*, 2001/1-4, 35-69

ADATBÁZISOK:

- ANSIT 2007
- *Starea tineretului și așteptările sale. Diagnoză 2007*(Az ifjúság állapota és elvárásai. *Diagnózis 2007*). Bukarest, Agenția Națională pentru Sprijinirea Inițiativelor Tinerilor
- EUROPEAN VALUE SURVEY, 1999, Románia